

Ивана М. Милић
Универзитет у Крагујевцу
Педагошки факултет у Јагодини

УДК: 371.3::78 ; 159.947.5
ИД БРОЈ: 175689740

Стручни рад
Примљен: 2. септембра 2009.
Прихваћен: 14. марта 2010.

МОТИВАЦИЈА УЧЕНИКА КАО ПРЕДИСПОЗИЦИЈА УСПЕШНЕ НАСТАВЕ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ УЧЕНИКА МЛАЂИХ РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Апстракт: Основни циљ успешне наставе музичке културе јесте да код ученика развије љубав према музичкој уметности, смисао за узвишено и лепо, потпомогне њихов музички развој и свестрано формирање личности. Концепција наставе музичке културе у основној школи нема прецизиран број часова за области рада, већ оквирно постављене захтеве, који дају слободу учитељима у креативности и реализацији наставе, али захтевају велику одговорност од њих. Садржаји наставе музичке културе нису лако дељиви на наставне теме и јединице, због испреплетаности у различитим активностима. У глобалном плану нису груписани, међусобно повезани и уређени по редоследу остваривања у настави. Методе, облике рада, дидактичке системе и формулације тока часа са постављеним задацима, усклађене са музичким животом средине, нуди оперативни план.

Добро организован час музичке културе садржи више правилно одабраних садржаја и различитих активности обједињених истим задацима. Помоћу очигледних средстава, планираним и организованим часовима, учитељи ће мотивисати и увести ученике у радну атмосферу и кроз активности: певање, свирање, извођење музичких игара, слушање музике и дечје музичко стваралаштво, начинити од деце активне учеснике образовног процеса.

Кључне речи: мотивисање ученика, планирање, музичка култура.

Успешност наставе музичке културе може се обезбедити, првенствено, испуњавањем њеног основног циља. То подразумева да се код ученика развије љубав према музичкој уметности, смисао за узвишено и лепо као и да она потпомогне музички развој и свестрано формирање личности ученика. У Службеном гласнику Републике Србије наведени су циљеви, задаци и оперативни задаци, које кроз предвиђене садржаје програма треба остварити у оквиру наставе музичке културе.

Примарни *циљ* наставе музичке културе је:

– да код ученика развија интересовање за музику, музичку осетљивост и креативност;

- да оспособи ученике да разумеју музику и да се музички изразе;
- да развију осећај за музичке вредности кроз упознавање уметничке традиције свога и других народа.

Загаци које треба реализовати у настави музичке културе су:

- да се код ученика негује способност извођења музике певањем и свирањем;
- да ученици стичу навике за активно слушање музике, њено доживљавање и разумевање;
- да се ученици стваралачки ангажују кроз активности извођења и слушања музике, да истражују и стварају музику;
- да се упознају са традиционалном и уметничком музиком свог и других народа;
- да се оспособе да искажу свој став о музици, тј. да развијају критичко мишљење;
- да се упознају са музичком писменошћу и изражајним средствима музичке уметности.

За млађе разреде основних школа предвиђени су следећи *оперативни загаци* по којима ученици треба да:

- певају песме различитих садржаја по слуху и по нотном тексту;
- слушају вредна дела народне и уметничке музике;
- изводе децје, уметничке и народне музичке игре;
- свирају на Орфовом инструментарију (на ритмичким и мелодијским инструментима);
- усвајају основе музичке писмености;
- импровизују мелодије на задати текст;
- упознају звуке разних инструмената.

На основу ових предлога учитељи састављају глобални и оперативни план рада по коме се одвија настава музичке културе у млађим разредима основних школа. У обзир се морају узети технички (опремљеност школе) и просторни (музички кабинет или учионица) услови за рад у школи, значајна музичка дешавања у школи и њеној средини, предзнања и способности ученика.

У глобалном плану су наведени садржаји рада, број часова обраде, утврђивања и укупан број предвиђених часова годишње за дате садржаје. Њих је могуће дистрибуирати по наставним темама, ради лакшег састављања оперативног плана, у којем ће бити обележени само редни бројеви под којим се налазе одређени садржаји.

С обзиром на то да у њему садржаји нису груписани, нити се наводи повезаност са другим садржајима и активностима као ни редослед садржаја у наставном процесу, учитељи морају бити креативни и зналачки осмислити и повезати различите активности у оквиру једног часа.

Настава музичке културе у основној школи концепцијски нема прецизиран број часова за поједине садржаје рада, већ оквирно постављене захте-

ве, који дају слободу учитељима у маштовитости при реализацији, што од њих захтева велику одговорност. Стога, да би остварили циљ наставе музичке културе, учитељи морају упознати садржаје, направити добар избор и логично их повезати.

Садржаји наставе музичке културе нису лако дељиви на наставне теме и јединице, јер су испреплетани у различитим активностима. Због специфичности садржаја ове наставе, неизоставна је примена више активности на једном часу, а изводе се у различитим деловима часа. Да би се разумело на који се начин активности комбинују и преплићу у настави музичке културе, навешћемо неке могућности реализације часова. Артикулација или ток часа музичке културе дата је у тексту који следи:

- у уводном делу часа учитељ са ученицима обнавља на претходним часовима научене бројалице, у главном делу часа обрађује нову песму, методским поступком обраде песме по слуху, а у завршном делу часа ученици слушају музику или
- у уводном делу часа ученици гледају представу тематски повезану са наставном јединицом и изводе вежбе дисања, потом у главном делу часа обрађују текст и мелодију музичке игре методским поступком обраде песме по нотном тексту, а у завршном делу часа изводе корачке те музичке игре или
- у уводном делу часа учитељ обнавља са ученицима музичку писменост кроз ритмичку вежбу, у главном делу часа обрађује нову песму методским поступком обраде песме по слуху, а у завршном делу ученици усвојену песму свирају на ритмичким инструментима.

Примећујемо да је у овако осмишљеним часовима заступљено више активности: у првом примеру певање и слушање музике, у другом певање и извођење музичких игара, а у трећем примеру певање и свирање на Орфовом инструментарију, што је у настави музичке културе неизоставно.

Добро организован час музичке културе *мора* садржати више правилно одабраних садржаја и различитих активности обједињених истим задацима.

У складу са музичким животом средине у којој школа ради, годишњим добима и јубилејима, у оперативном плану су по наставним темама (односно садржајима рада) наведени: наставна јединица, тип часа, методе рада, облици рада, наставна и помоћна средства, место реализације часа и евалуација рада. Сваки учитељ при планирању свога рада мора поштовати дидактичке захтеве и норме и примењивати постојеће дидактичке системе, ако их је могуће уклопити.

Методе које се најчешће користе у настави музичке културе су: дијалогска, монолошка, метода рада са текстом, метода слушања музике, комбинована, илустративна, демонстративна метода. Облици рада који се примењују у настави музичке културе су: фронтални, групни, рад у пару и индивидуални (мада се ређе користи и то када је у питању деље стваралаштво или појединачно изражавање доживљаја слушане композиције). Посто-

јеће дидактичке системе веома је тешко уклопити и користити у настави музичке културе, али ради успешније организације и реализације наставе наведемо неке предлоге могућности њихове примене. Приликом слушања музике, рада на музичком стваралаштву ученика или приликом усвајања музичке писмености и теорије, могуће је применити *хеурисџички разговор*, јер се тада ученици мисаоно активирају, а учитељ их наводи на самостално проналажење одговора на постављена питања и извођење закључака. Коришћењем *проблемских ситуација* ученици ће лакше решити бројне проблеме који се у току школовања постављају пред њих. Теже је применити проблемску наставу у млађим разредима основне школе јер је неопходно да ученици већ поседују одређена музичка искуства и знања, па ју је стога могуће применити у IV разреду у оквиру музичког стваралаштва (при раду на ритмичкој или мелодијског допуњалци, у главном делу часа). *Индивидуализована настава* у основи предвиђа рад са једним учеником, али потребно ју је разграничити од индивидуалне, која се у образовању професионалног музичког кадра обавезно користи (у музичким школама, на пример, инструментална настава се изводи са једним учеником). У оквиру садржаја наставе музичке културе, индивидуализована настава примењива је у раду на дечјем музичком стваралаштву, обради бројалица, песама и музичких игара и при свирању на дечјим музичким инструментима. *Програмирана настава* подразумева осмишљен програм са постављеним циљевима и детаљно разрађеним наставним садржајима и начинима њихове реализације. Она може бити пут усавршавања наставе музичке културе, али је за такав вид наставе потребно израдити посебне програмиране уџбенике и приручнике, користити компјутере у настави, што је у оквиру данашњих услова извођења наставе музичке културе у млађим разредима теже остварити.

Формулације тока часа са јасно постављеним задацима и методичким приступом наводе се у припреми за реализацију часа. Писање припреме је последња фаза у организацији часа и у њој морају бити наведени сви општи и методички подаци, оперативни задаци, артикулација, кратак приказ тока часа и прилози који представљају апликације, шеме, дефиниције, нотни и литерарни текст, који се користе на часу приликом обраде новог градива. Часови се морају одвијати у ведрој атмосфери у којој ће учитељи показати разумевање и љубав према деци и уметности као и своје стваралачке способности кроз ангажованост и разноврсност у раду. Планирањем часа постижу се бољи резултати, а процес наставног рада је ефикаснији.

Савремена настава музичке културе неће бити успешна ако и сами ученици немају унутрашњу мотивацију, тј. жељу, намеру и вољу за учењем и стицањем нових знања. Повољни средински фактори утицаће на развој унутрашње мотивације код ученика која је важна и неопходна за даље успехе. Истраживања су показала да из предмета који воле, ученици добијају боље оцене, квалитет научног градива је бољи, а тако стечена знања су трајнија и примењивија у стварном животу. Учитељ мора бити свестан да у ученицима

који првенствено само репродукују научене чињенице, путем заједничког трагања, мора пронаћи и пробудити стваралачке способности које ће се манифестовати кроз активност ученика на часу. Дакле, мотивацију бисмо могли дефинисати као процес покретања ученика на активност ради остваривања одређених циљева, а тиме и обезбеђивања успешности наставе, у овом случају музичке културе.

Који су то унутрашњи чиниоци који дају покретачку снагу и на тај начин изазивају различиту дечју активност и данас је доминантно питање у психологији, на које многи научници траже одговор. У школском учењу, основни циљ је да све што ученици науче треба да знају и примене касније, значи обезбеђивање трајности и примењивости стечених знања. Наравно, свест ученика о одговорности, значају задатака који се уче и стално постављање нових задатака од стране учитеља, као и самопоуздање и вера у сопствено памћење и способност учења, допринеће успешном учењу.

Колики је значај мотивације у наставном процесу показали су многи истраживачи у својим теоријама учења. Џон Вотсон (J. B. Watson) и присталице *бихејвиористичке теорије учења* наглашавају важност *пошкрејљења* и *понављања*, што је могуће пренети и у наставни процес при чему ће спољашње стимулације довести до очекиваних позитивних реакција ученика. Учвршћивање и одржавање наученог од значаја је за целокупни развој и успех ученика, а омогућиће га *позитивно пошкрејљење* учитеља у виду похвале, награде или подршке. С друге стране, *непозитивно пошкрејљење* огледа се у изостанку позитивних поткрепљења, што ученици доживљавају као кажњавање. Торндајк (E. L. Thorndike) сматра да је спремност ученика за учење од примарног значаја и да пријатно осећање због тог процеса и резултата њиме остварених већ довољна награда ученику за уложени рад. Ипак, Гатри (E. R. Gatri) скреће пажњу да учитељи морају пажљиво организовати на који ће начин утицати на ученике да би код њих изазвали пожељне реакције. Један од његових предлога је не постављати пред ученике задатке за које се претпоставља да неће бити остварени. Поред свега, планирање и стварање погодне климе за рад, неопходно је да би се код ученика побудило интересовање за предвиђену наставну јединицу. Толман (E. C. Tolman), присталица *необихејвиористичке теорије* о мотивацији у настави, истиче да награде мотивишу ученике само да интерпретирају већ научено, а не подстичу га на учење. Стога је за ученике важно да знају шта могу да очекују од постизања циља и да том циљу теже. Да би постигао циљ, мотивисан ученик је увек спреман на самоодрицање.

У наставном процесу је веома важна *повраћна информација* коју учитељ даје ученику, јер му служи као подршка или охрабривање да уложи више труда ради побољшања резултата. Скинер (B. F. Skinner) сматра да је обавеза учитеља да прате ученике у току рада и да их вербално обавештавају да су на добром путу. Важно је да исправни одговори увек буду награђени. Од великог је значаја да учитељи тачне одговоре одмах поткрепе похвалом, одо-

бравом, информацијом, осмехом и сл. Ако је први сусрет ученика са учитељем и материјом коју треба савладати успешан, ако постоји добра комуникација и сарадња, успешно ће бити изграђен позитиван став ученика према школи, наставној грађи и самом предмету музичке културе.

Присталице *когнитивне теорије учења* истичу важност унутрашњих процеса (мотивације) над спољашњим. У зависности од нивоа интелектуалне развијености ученика, по Пијажеу (J. Piaget), разликују се и интересовања ученика. Овај податак је посебно значајан у изради наставног плана рада, где је потребно интересовања ученика ускладити са њиховим узрастом. При изради плана, учитељ треба да обрати пажњу који то садржаји ученике више интересују, шта то они воле, који су лични интереси и потребе појединца, јер ће онда и тежи захтеви бити лакше остварени. Рад ученика треба ценити и подстицати, да би напредовали и били још успешнији. Брунер (J. S. Bruner) истиче да се казнама и наградама као спољашњим стимулацијама ипак не сме придавати важност у наставном процесу, јер је унутрашња мотивација (успех или неуспех) много значајнија. Ангажовање и повећање мисаоне способности и интересовања, а потом и осећање задовољства због савладаних задатака и оствареног циља, показатељи су унутрашње мотивације ученика.

Унутрашња потреба ученика да обогате, креативно развију и самоостваре своју личност, основне су тежње присталица *хуманистичке теорије учења*. Из ових ставова морамо извући закључак да је неопходно да учитељи сарађују и комуницирају са ученицима, да подстичу *позитивна осећања* код њих, говорећи им да су способни, радни и вредни, да им не дозволе да створе негативну слику о себи, јер ће им успех бити најснажнији мотив за даља напредовања. Учитељ мора да буде водич и сарадник, да саветује и помаже, да научи ученике како да уче, да сами откривају и да то раде из задовољства. Он мора да осети када су ученици уморни, да ли су несигурни у себе или неприхваћени од стране вршњака, да примети примарне потребе ученика и на крају да га *мотивише* да тежи самоиспуњењу и самопотврђивању.

У млађим разредима основне школе мотивација је првенствено спољашња, док се унутрашња мотивација јавља касније. Кроз активности, које се користе као средство да би се дошло до постављеног циља, ученици остварују задатке предмета Музичка култура, ради оцене или награде, а не из личног задовољства. Унутрашња мотивација је зато значајна, јер ученици савладавају градиво својевољно, без присиле, потискују своје примарне нагоне и схватају смисао и лични значај учења. Извори унутрашње (интринзичне) мотивације су психолошке потребе за активношћу, комуникацијом, откривањем, променама, упознавањем околине, овладавање собом. Она се формира под утицајем породичног васпитања. Рецимо, код деце која потичу из радничких или сељачких породица, због васпитања и утицаја средине, мотивација за школским успесима је мања. Због тога је индивидуални прилаз учитеља сваком ученику веома значајан, јер се само на тај начин учитељи могу упознати са интересовањима, потребама и породичном ситуацијом појединца. Учи-

тељи који и сами учествују у активностима, цене успехе и могућности ученика, охрабрују их у раду, личним примером утичу на формирање самоуверености ученика и развој њихове унутрашње мотивације. Спољашња (екстринична) мотивација је производ осећања обавезе, тежња за наградама, добрим оценама и избегавање казни и подсмеха, тежња да се буде запажен и сл. Она може послужити повећању унутрашње мотивације код ученика.

Мотивација је психолошки услов за успешно учење и предиспозиција успешне наставе, па тако и наставе музичке културе. Намера да се нешто научи, начин како да се то постигне, константно понављање и задовољење радозналости ученика, обезбедиће успех и трајност у учењу. Такође, од мотивационе улоге учитеља зависиће интересовање ученика за стицање нових знања. Зато је ангажовање учитеља од пресудног значаја, јер од његове мотивације, пропраћене очигледним средствима, његовог труда и енергије коју пренесе на ученике, као и од стручности, зависи успешност наставе музичке културе. Морамо посебно да истакнемо да је важно да учитељ утврди музичка предзнања и искуства као и ниво музичких способности ученика како би успео да на њих надовеже ново градиво, које мора презентовати на деци разумљив и подстицајан начин. Константним постављањем конкретних задатака, задавањем проблема, његовог увиђања и решавања од стране ученика, потом коришћењем апликација и других средстава у настави, давањем повратне информације ученицима на основу које они могу да увиде своје грешке и упамте шта се од њих тражи у неким наредним, сличним ситуацијама, биће обезбеђена успешна настава.

Динамику часова музичке културе учитељ ће повећати већим укључивањем ученика у рад на часу и на тај начин ће обезбедити практичну компетенцију ученика за снажање у будућим животним ситуацијама. Учитељ директно и индиректно, својим понашањем, поступцима, начином комуникације, сарадњом и избором садржаја и методичких решења, утиче на мотивацију ученика. Проблем немотивисаности ученика може бити условљен променама спољашњих утицаја, што се посебно примећује у млађим разредима основне школе. Совјетска истраживања показују да се веће разлике у мотивацији идентификују између одељења истог узраста, јер су били подвргнути различитим мотивационим и методичким решењима, него између одељења различитих узраста. Веома је важно пружити ученицима шансу да учествују у креирању часа. Потребно је дати им дозволу да изнесу своје мишљење о планирању и припремању садржаја, начина и средстава за рад и да се изјасне какве часове воле. Будући да у наставном процесу то није увек лако изводљиво, неопходно је да учитељи помогну ученицима да схвате смисао и значај онога што треба да уче. Часови музичке културе ће бити успешни, а учење и памћење лакше ако учитељ успе да задовољи деčју знатижељу, потребу за активношћу, за променама и изазовима и ако он сам, у предвиђеним садржајима, пронађе интересантне примере, анегдоте, занимљиве податке и приче којима ће позвати децу на сарадњу и рад.

Традиционална настава од ученика захтева да меморишу и потом ре-продукују чињенице, а у складу са напретком и иновацијама у настави музичке културе и све већим захтевима, тежња савремене наставе јесте да оспособи ученике да уче и стечена знања даље примене, у свом и музичком животу средине. Уз помоћ очигледних средстава, добро планираним и организованим часовима, учитељи треба да мотивишу ученике, да их уведу у радну атмосферу на часу, да на интересантан начин кроз активности: певање, свирање, извођење музичких игара, слушање музике и деље музичко стваралаштво, начине од деце активне учеснике образовног процеса.

ЛИТЕРАТУРА

Арсић, М. (2000): *Како унапређивати наставу*, Виша школа за образовање васпитача, Крушевац.

Братић, Т. и Филиповић, Љ. (2001): *Музичка култура у разредној настави*, Универзитет у Крагујевцу – Учитељски факултет у Јагодини и Универзитет у Приштини – Факултет уметности у Приштини, Јагодина и Приштина.

Ђорђевић, Ј. (1997): *Настава и учење у савременој школи*, Учитељски факултет, Београд.

Хавелка, Н. и Андрејевић, Г. (1979): *Присућност и решавање мотивацијских проблема у нижим разредима основне школе*, Психологија.

Ивановић, М. (1981): *Методика наставе музичког васпитања*, Нота, Књажевац.

Лекић, Ђ. (1991): *Методика разредне наставе*, Нова просвета, Београд.

Маслов, А. Х. (1982): *Мотивација и личности*, Нолит, Београд.

Нешић, Б. (1991): *Развојна психологија*, Педагошка академија у Јагодини.

Ракић, Б. (1970): *Мотивација и школско учење*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево.

Стевановић, Б. (1990): *Педагошка психологија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

Шефер, Ј. (2005): *Креативне активности у темејској настави*, Институт за педагошка истраживања, Београд.

Требежанин, Б. (1987): *О односу спољне и унутарње мотивације*, Психологија.

Вилотијевић, М. (1999): *Дидактика 2*, Научна књига и Учитељски факултет, Београд.

Вучић, Ј. (2007): *Педагошка психологија – учење*, Центар за примењену психологију, Београд.

Ivana M. Milić
University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina

MOTIVATION AS A PRECONDITION FOR SUCCESSFUL TEACHING OF MUSIC TO YOUNGER PUPILS IN PRIMARY SCHOOL

Summary: The primary objective of successful teaching of musical culture is to develop love for music art in pupils, to develop their sense for profound and beautiful, encourage their musical development and formation into versatile persons. The teaching of musical culture in primary school does not involve allocation of a precise number of lessons to specific teaching areas. It only gives a framework of requirements that enables teachers to utilize their creativity in realization of their lesson plans, but also places a great responsibility on them. Content of musical culture are not easily divisible to teaching topics and units, because they are interwoven in the different activities. In the global plan items are not grouped, mutually connected and arranged in the order of achievement in teaching. Methods, forms of work, learning systems and the formulation of the flow of the lesson with the tasks, coordinated with the musical life of the environment, provides the operating plan.

Well-organized class of musical culture have more properly selected content and the different activities of the consolidated same tasks. Using visual aids and through well planned and organized lessons, teachers should motivate the pupils, create work atmosphere, in an employ activities like singing, playing, musical games, listening to music and children's musical creativity, and thus, turn the pupils into active participants in the teaching process.

Key words: pupil motivation, planning, musical culture.